

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä esityispalveluista

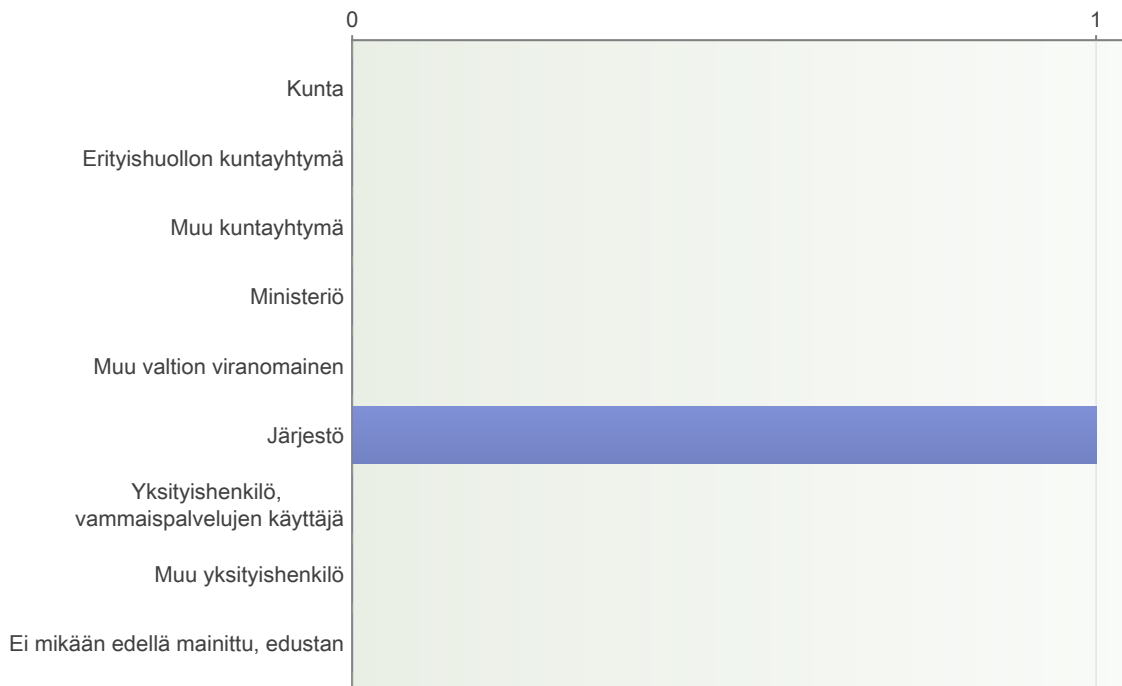
1. 1. Vastaajan taustatiedot

Vastaajien määrä: 1

Etunimi	Sukunimi	Sähköposti	Organisaatio, jota vastaus edustaa	Mahdollinen tarkennus
Sari	Kokko	sari.kokko@nkl.fi	Näkövammaisten liitto ry	

2. 2. Onko vastaaja

Vastaajien määrä: 1

3. 3. 1 §:ssä säädetään lain läpileikkaavista periaatteista. Kattaako säännös vammaispalveluille asetetut tavoitteet?

Vastaajien määrä: 1

4. 4. Muita huomioita 1 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Osallisuus on yksi YK:n vammaissopimuksen tärkeistä periaatteista. Osallisuus mainitaan pykälän 1 kohdassa. Koska tämän lain mukaisilla palveluilla on erittäin suuri merkitys näkövammaisten henkilöiden osallisuuden toteutumiselle, tulee osallisuus mainita myös pykälän 2 kohdassa. Muutettuna pykälän 2 kohta on seuraava: "2) ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat vammaisen henkilön yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumista".

Kun otetaan huomioon tämän lain tarkoitus, YK:n vammaissopimus ja muun muassa Suomen perustuslaki, on pykälän 3 kohdassa oleva sana edistää korvattava sanalla turvata. Muutettuna pykälän 3 kohta on seuraava: "3) turvata vammaisen henkilön itsenäinen suoriutuminen ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen".

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että ehdotettu laki täydentäisi yleisiä sosiaalipalveluja tilanteissa, joissa ehdotuksen mukaiset erityispalvelut ovat vammaiselle henkilölle välttämättömiä tavanomaisessa elämässä suoriutumisessa sekä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden toteutumisessa (1 § 1 kohta 4. kappale).

Näkövammaisten liitto edellyttää, että yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään seuraava:

"Silloin, kun henkilö täyttää tämän erityislain mukaiset tietyn palvelun saamisedellytykset, palvelu on aina myönnettävä erityispalveluna tämän lain perusteella." Näkövammaisten liitto perustelee lisäystä sillä, että tilanteissa, joissa henkilö täyttää palvelun myöntämisedellytykset, ei enää tule alkaa miettiä, myönnetäänkö palvelut sosiaalihuoltolain vai tämän erityislain perusteella. Jos lisäystä ei tehdä eikä sen mukaisesti toimita, tämä erityislaki vesittyy täysin eivätkä näkövammaiset saa tarvitsemiaan, riittäviä ja tarkoituksenmukaisia vammaispalveluja.

Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan yhdenvertaisuuden edistäminen on tämän lain läpileikkaava periaate, joka edellyttää jokaisen vammaisen henkilön yksilöllisen elämäntilanteen ja avun tarpeen arvioimista. Lisäksi yhdenvertaisuuden edistämisen todetaan sisältävän myös eri vammaryhmien välisen yhdenvertaisuuden edistämisen. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaista ja hänen elämäntilannettaan on verrattava samanikäiseen näkevään ja hänen elämäntilanteeseensa. Häntä ei tule verrata esimerkiksi liikuntavammaiseen tai kehitysvammaiseen tai eri-ikäiseen ja eri elämäntilanteessa olevaan näkövammaiseen. On muistettava, että kaikki vammaiset eivät ole samanlaisia eikä heidän vammaispalvelujen tarpeeseensa voida vastata täsmälleen samalla tavalla. Yhdenvertaisuutta ei ole se, että jokainen vammaisen saa täsmälleen samanlaisen ja samalla tavalla järjestetyn vammaispalvelun riippumatta hänen yksilöllisistä tarpeistaan ja elämäntilanteestaan. Samoin kuin yhdenvertaisuutta ei ole se, että kolme aivan erikokoista ihmistä saa samankokoisen takin, koska he tarvitsevat takin. Yhdenvertaisuutta on, että heistä kukin saa itselleen sopivan kokoisen takin. Valitettavasti edellä kerrottua yhdenvertaisuuden virheellistä tulkintaa on nähtävissä kunnissa vammaispalveluja ja niiden järjestämistapoja koskevissa asioissa.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että laadultaan hyvillä palveluilla tarkoitettaisiin vammaisen henkilön tarpeen mukaisia, hänen käytettävissään olevia palveluja (1 § 4 kohta 3. kappale). Näkövammaisten liitto edellyttää, että tämän lain mukaan järjestettävien palvelujen on tosiasiaassa oltava näkövammaisen henkilön käytettävissä. Palvelun järjestämistapa ei saa estää palvelun käyttöä. Myöskään maakuntien tulevaisuudessa laatimat vammaispalvelujen soveltamisohjeet eivät saa estää palvelun yksilöllistä järjestämistapaa näkövammaisen vuoksi tarvittavan palvelun käytössä.

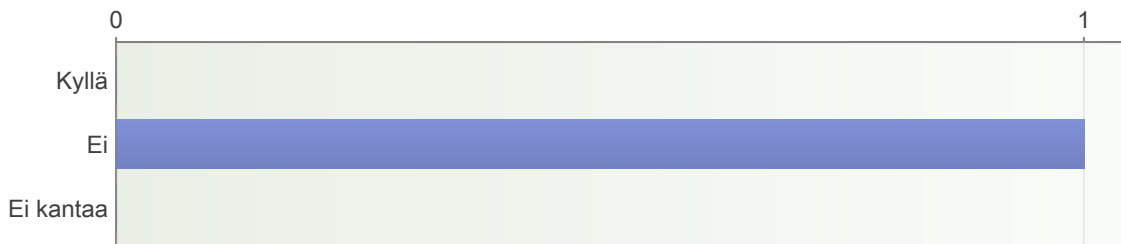
Esimerkiksi kuljetuspalvelu on järjestettävä yksilöllisen tarpeen mukaan siten, että näkövammaisen voi käyttää kuljetuspalvelua maakunnan valitsemasta järjestämistavasta ja ohjeistuksesta poikkeavalla järjestämistavalla, mikäli se on näkövammaisen yksilöllisten liikkumistarpeiden, muiden yksilöllisten tarpeiden, elämäntilanteen ja turvallisuuden kokemuksen vuoksi välttämätöntä. Näkövammaisten liitto korostaa, että laadultaan hyvä palvelu

edellyttää kaikkien edellä lueteltujen asioiden vakavasti ottamista. Tällä hetkellä tässä on ongelmia eri puolilla Suomea.

Pykälän yksityiskohtaiset perustelut ovat hyviä ja selkeitä. Yksilöllisen tarpeen mukainen palvelu edellyttää perustelujen mukaan palvelun sisällön ja laadun seuranta sekä tarvittaessa nopeaa reagointia ja muutosta siihen. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että tämän on toteuduttava myös käytännössä. Keskeistä on palvelun laatu sekä palvelun ja sen järjestämistavan todellinen tarkoituksenmukaisuus näkövammaisen henkilön arjessa.

5. 5. Onko 2 §:n perusteella selvää, missä tilanteissa sovelletaan erityislakia?

Vastaajien määrä: 1

6. 6. 2 §:n 3 momentissa säädetään soveltamisalan rajauksesta.

Onko rajausta selkeä?

Vastaajien määrä: 1

7. Onko rajausta tarpeellinen?

Vastaajien määrä: 1

8. 7. Muita huomioita 2 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Selkeyden vuoksi tämän lain soveltamisalaa koskevien säädösten on oltava kootusti lain alussa. Palveluja koskeviin pykäliin ei ole tarkoituksenmukaista kirjoittaa erikseen soveltamisalaa koskevia säännöksiä.

Näkövammaisten liitto esittää, että yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään seuraava kirjaus:

"Silloin, kun tämän erityislain mukaisen palvelun myöntämisedellytykset täyttyvät, on katsottava, että vammainen henkilö ei saa sopivia ja riittäviä palveluja muun lain nojalla.". Ellei tätä lisäystä tehdä, on olemassa tosiasiallinen riski, että tämä laki vesittyy ja vammaiset henkilöt jäävät ilman vammansa vuoksi välttämättä tarvitsemiaan palveluja.

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä, että yksityiskohtaisissa perusteluissa sivulla 4 ensimmäisessä kappaleessa todetaan: "Myös ehdotetussa laissa vammaisuuden kuvaamisen lähtökohtana olisivat henkilön suhde ja mahdollisuudet osallistua ympäröivään yhteiskuntaan, ei lääketieteellinen diagnoosipohjainen määrittely."

Näkövammautuminen voi aiheutua monesta eri syystä. Sillä, mikä on näkövamma aiheuttanut, ei ole merkitystä näkövamma aiheuttamaan välttämättömään ja toistuvaan avun tarpeeseen. Näkövammaisen tarvitsemien vammaispalvelujen järjestäminen ei saa perustua, lain hengen vastaisesti, diagnoosiin.

On hyvä, että pykälän mukaan avun tai tuen välttämättömyys olisi aina arvioitava vamman tai sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen kautta. Lisäksi on välttämätöntä ja kannatettavaa, ettei tarkoituksena ole arvioida tietyn toiminnon välttämättömyyttä vaan sen toteutumiseen tarvittavan avun ja tuen välttämättömyyttä. Näkövamma vaikeuttaa liikkumista, tiedonsaantia, asiointia, lukemista, sosiaalista ja yhteiskunnallista osallistumista, opiskelua, työllistymistä ja monia muita tavallisen arjen asioita. Näkövamma vuoksi tarvittava apu on arvioitava aina välttämättömäksi.

Pykälän 3 momentin mukaan lakia ei sovellettaisi sellaiseen ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012) eli vanhuspalvelulain 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun iäkkääseen henkilöön, jonka avun tai tuen tarve aiheutuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista ja vammoista tai korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta. Näkövammaisten liitto korostaa, ettei näkövammautuminen kuulu tavanomaiseen ikääntymiseen. Näkövamma takana on aina sairaus, joka on aiheuttanut näkövamma. Kyse ei ole tavanomaisesta vanhuuden raihnaistumisesta eikä yleisesti korkeasta iästä aiheutuvasta sairastavuudesta.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa sivulla 9 kappaleessa 5 todetaan: "Soveltamisalarajauksen lähtökohtana olisi, että ikääntyneillä vammaisilla henkilöillä sekä ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä olisi oikeus ehdotetun lain mukaisiin palveluihin samoin perustein kuin muillakin vammaisilla henkilöillä.". Näkövammaisten liitto

edellyttää, että tämän lain yleisissä säännöksissä pykälässä 2 on selkeästi tuotava ilmi, että ikääntyneillä vammaisilla henkilöillä sekä ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä on oltava oikeus vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin. On myös huomattava, että perustuslain 6 §:stä seuraa, että palveluja on annettava kaiken ikäisille henkilöille, jotka täyttävät vammaispalvelulain mukaiset edellytykset.

Kirjassa Vammaispalvelut, Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö (Kynnys 2017) Tapio Rätty kirjoittaa voimassa olevan vammaispalvelulain henkilökohtaiseen apuun ja ikääntymiseen liittyviin sairauksiin ja toimintarajoitteisiin liittyen (s. 435): "Rajanveto ikääntymisestä ja muista syistä johtuvien sairauksien välillä on kuitenkin vaikeaa, eikä sitä ole tarkoituksen mukaista antaa yleisten hallintotuomioistuinten ratkaistavaksi. Lainsäädäntöä tulisivatkin tältä osin täsmentää."

Terminä edunmukaisuus on vaikeasti tulkittava. Kun valitaan näkövammaiselle hänen etunsa mukaisia palveluja, on otettava huomioon myös palvelusta näkövammaiselle aiheutuva taloudellinen rasitus. On ehdottoman välttämätöntä, että tämän lain mukaan myönnettävät palvelut säilyvät maksuttomina. Lisäksi on välttämätöntä, että näkövammaisen henkilön täyttäessä tämän erityislain mukaisen palvelun myöntämisedellytykset, ei enää tule alkaa miettiä, myönnetäänkö palvelut sosiaalihuoltolain vai tämän erityislain perusteella. Tällöin palvelut on yksiselitteisesti järjestettävä tämän erityislain perusteella.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa sivuilla 10 - 11 olevien korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen ohien on kirjoitettava esitettyjen päätösten merkitys lain soveltamisessa. Tällä hetkellä yksittäiset päätökset näyttävät irrallisina eivätkä ohjaa tarkoituksenmukaisesti päätöksentekoa siitä, mitä lakia palveluiden järjestämisessä sovelletaan ikääntyneen henkilön kohdalla. On välttämätöntä, että yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään johtopäätös esitetystä ratkaisusta.

Näkövammaisten liiton kokemus on, että edelleen on kuntia, joissa säännön mukaisesti hylätään silmänpohjan rappeumasairauden tai glaukooman vuoksi henkilökohtainen apu, vaikka näistä on olemassa tuomioistuimen päätöksiä. On kohtuutonta, että näkövammaisen joutuu käymään läpi pitkän valitusprosessin saadakseen käyttöönsä välttämättä tarvitsemansa henkilökohtaisen avun. Sääntelyn on oltava niin selkeää, ettei päätöksenteolle jää näin laajaa tulkinnanvaraa. Lisäksi päätöksenteossa ei saa lain hengen vastaisesti tukeutua diagnooseihin.

Näkövammaisten lasten ja nuorten kannalta on merkittävää, että yksityiskohtaisiin perusteluihin tehdään muutos (s. 7 2. kappale). Kohdasta on poistettava määre merkittävästi. Ellei tätä poisteta, on olemassa riski, että lasten saamien palvelujen kriteerit tulevat liian tiukoiksi. Vaatimus merkittävästä poikkeamasta vammattomien lasten ja nuorten toimintakykyyn voi heikentää huomattavasti näkövammaisten ja muiden vammaisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tarvitsemansa apu ja tuki sekä vaarantaa heidän mahdollisuutensa elää ikäistensä lasten ja nuorten tavalla. Muutettuna kohta on seuraava:
"Vammaisella lapsella ja nuorella olisi oikeus tämän lain mukaisiin palveluihin silloin, kun hänen toimintakykynsä tai kehitystasonsa poikkeaa vastaavan ikäisten vammattomien lasten ja nuorten toimintakyvystä."

9. 8. Arvioi momenttien tarpeellisuutta lain soveltamisen kannalta.

Palvelutarpeen arviointi sekä palvelujen suunnittelu, toteuttaminen ja toteutumisen seuranta on tehtävä yhteistyössä vammaisen henkilön ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki) 9 ja 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa vammaisen henkilön ja hänen laillisen edustajansa taikka omaisen tai muun läheisen kanssa.

Vastaajien määrä: 1

10. Asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista säädetään asiakaslain 5 §:ssä sekä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta asiakaslain 8, 9 ja 10 §:ssä. Asiakkaan osallistumisesta palvelutarpeen arviointiin sekä asiakassuunnitelman laatimiseen säädetään sosiaalihoitolain (1301/2014) 36, 39 ja 41 §:ssä.

Vastaajien määrä: 1

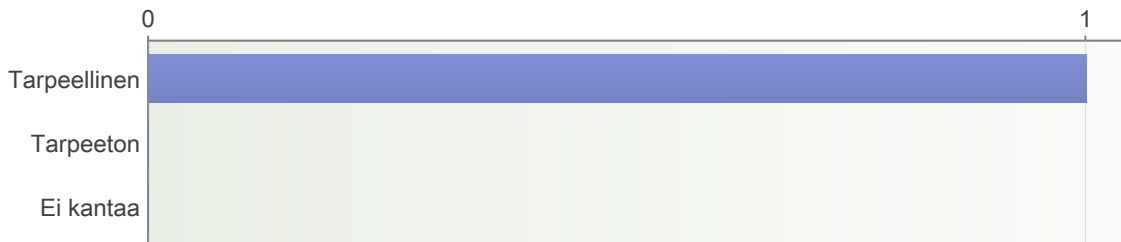
11. Vammaisen henkilön osallistumista on tuettava hänen toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla. Vammaisen henkilön on voitava käyttää hänelle soveltuvaa viestintä- ja kommunikointikeinoa ja häntä on tarvittaessa tuettava tiedon saannissa, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä oman tahdon toteuttamisessa.

Vastaajien määrä: 1

12. Lapsen ja nuoren mielipiteen selvittämisestä säädetään sosiaalihuoltolain 32 §:ssä. Lapselle ja nuorelle on järjestettävä riittävä apu ja tuki tiedonsaantiin, kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen.

Vastaajien määrä: 1

13. 9. Muita huomioita 4 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto esittää, että tähän lakiin otetaan Valas-työryhmän esittämä palvelutarpeen arviointia käsittelevä 2 luku kokonaisuudessaan. Se antaa mahdollisuuden arvioida palveluprosessia laajemmin vammaisten henkilöiden näkökulmasta ja selkeyttää lakia. Nyt ehdotettu pykäläkokonaisuus sisältää niin paljon viittauksia, että lain soveltaminen vaikeutuu huomattavasti.

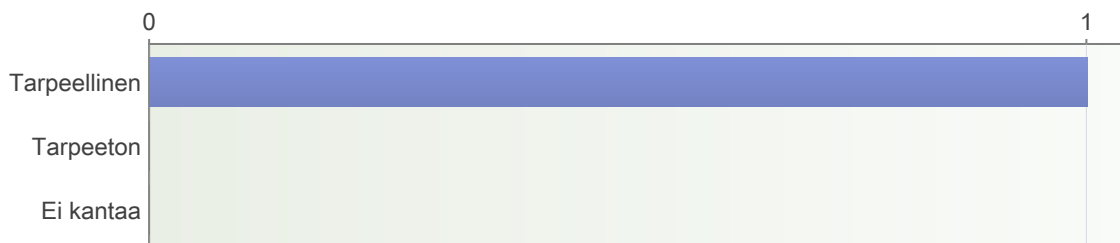
Palvelutarpeen arviointi, palvelujen suunnittelu, toteuttaminen ja toteuttamisen seuranta ovat välttämättömiä ja ne on ehdottomasti tehtävä yhdessä näkövammaisen kanssa. Voimassa olevan lainsäädännön sisällyttäminen esitettävään lakiin on perusteltua, sillä siinä olevat säädökset ohjaavat asiakastyön palveluprosessia ja sen työ- ja menettelytapoja.

Asiakkaan on saatava tietoja eri lakien mukaisista palveluista, joilla voidaan vastata hänen palvelun tarpeeseensa. Selvityksen on sisällettävä vähintään tiedot palvelujen sisällöistä ja toteuttamistavasta, niiden keskinäisistä eroista, toimintatapojen ja vaihtoehtojen vaikutuksista näkövammaisen elämään sekä perittävistä asiakasmaksuista.

Näkövammaisten liitto korostaa saavutettavan tiedon tärkeyttä näkövammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisessa. Yksityiskohtaisissa perusteluissa sivulla 12 kappaleessa 4 todetaan, että eri vaihtoehtojen selvittäminen ja kokonaisuuden hahmottaminen edellyttävät tulevaisuudessa asiakkaalta aikaisempaa enemmän tietoa ja osaamista, ja valinnoilla on aikaisempaa suurempi merkitys hänen palvelujensa toteuttamisessa. Tämä korostaa näkövammaisille tuotettavan tiedon saavutettavuuden merkitystä. Näkövammaisten liitto edellyttää, että tiedottaminen toteutetaan monikanavaisesti ja saavutettavasti (äänite, saavutettava sähköinen muoto, isokirjoitus ja pistekirjoitus).

14. Asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista säädetään asiakaslain 5 §:ssä sekä asiakkaan itsemääräämisoikeudesta ja osallistumisesta asiakaslain 8, 9 ja 10 §:ssä. Asiakkaan osallistumisesta palvelutarpeen arviointiin sekä asiakassuunnitelman laatimiseen säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36, 39 ja 41 §:ssä.

Vastaajien määrä: 1

15. Vammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnista säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36 ja 37 §:ssä.

Vastaajien määrä: 1

16. Asiakassuunnitelman tekemisestä ja omatyöntekijästä säädetään sosiaalihuoltolain 39 ja 42 §:ssä.

Vastaajien määrä: 1

17. Palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman yhteydessä tehtävässä monialaisessa yhteistyössä ja palvelujen yhteensovittamisessa noudatetaan, mitä sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään.

Vastaajien määrä: 1

18. 11. Muita huomioita 5 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Voimassa olevan lainsäädännön sisällyttäminen esitettävään lakiin on perusteltua, sillä kyseiset säädökset määrittävät asiakastyön palveluprosessia kuten työ- ja menettelytapoja. On valitettavaa, ettei voimassa olevia muiden lakien säännöksiä läheskään aina noudateta käytännön työssä.

Nykyisessä vammaispalvelulaissa palvelutarpeen arviointi ja suunnittelu on säännelty hyvin. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että tähän pykälään avataan palvelutarpeen arviointi ja suunnittelu nykyistä lakia vastaavalla tavalla.

19. 12. Arvioikaa seuraavia päätöksentekoon ja palvelujen toteuttamiseen liittyviä väittämiä.

Vastaajien määrä: 1

	Kyllä	Ei	Ei kantaa	Yhteensä	Keskiarvo
Päätöksentekoon liittyvä sääntely on riittävä.	1	0	0	1	1
Päätösten toimeenpanon sääntely on riittävä.	1	0	0	1	1
Palvelujen laadun määrittämisen ja arvioinnin sääntely on riittävä.	1	0	0	1	1
Lasten ja nuorten huomioon ottamisen sääntely on riittävä.	1	0	0	1	1
Yhteensä	4	0	0	4	1

20. 13. Muita huomioita 6 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto huomauttaa, että tähän lakiin tarvitaan oma säännös päätöksenteosta. On perusteltua kirjoittaa päätöksentekoon liittyvät seikat suoraan pykälään eikä toteuttaa kirjausta viittauksilla sosiaalihuoltolakiin. Viittauksilla rakennettu pykälän 1 momentti on sekava, kun taas suoraan pykälään kirjoitettu päätöksentekoon liittyvä säännös on helposti hahmotettava ja luettava.

Päätöksentekovaiheessa on varmistettava kaikkien näkövammaiselle henkilölle tehtyjen suunnitelmien huomioon ottaminen. Lisäksi on huolehdittava, että palvelut muodostavat kokonaisuuden. Näkövammaisen on tosiasiallisesti voitava osallistua oman asiakassuunnitelmansa tekemiseen ja vammaispalvelujensa tarpeen, toteutuksen ja järjestämistavan arviointiin. Näkövammaisen on oman elämänsä subjekti, ei objekti. Valitettavasti tällä hetkellä on nähtävissä, että joissain kunnissa näkövammaiselle lähinnä sanellaan, mitä palvelusuunnitelmaan kirjataan. Näkövammaisen omaa, vammaispalvelun sosiaalityöntekijän näkemyksestä tai mielipiteestä eroavaa näkemystä tai mielipidettä ei välttämättä edes suostuta kirjaamaan palvelusuunnitelmaan. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että asiakassuunnitelmasta poikkeavasta palvelusta tai sen toteuttamistavasta tehtävä päätös on erikseen perusteltava.

Erittäisen tärkeänä Näkövammaisten liitto pitää veloitetta tehdä päätös, muissa kuin kiireellisissä tapauksissa, ilman aiheetonta viivytystä. Tällä hetkellä on nähtävissä, että joissain kunnissa päätöksentekoon kuluu näkövammaisen hakeman palvelun yksityiskohdista tai sen vaatimista selvittelyistä huolimatta säännönmukaisesti kolmen kuukauden enimmäisaika. Tämä ei ole kohtuullista.

On kannatettavaa, että yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 17) otetaan kantaa siihen, että päätökset tulisi tehdä jatkuviksi. Määräaikaiset päätökset aiheuttavat epätietoisuutta ja turhauttavia hakemusprosesseja. Näkövammaisten kohdalla tämä on näkynyt kuljetuspalvelun ja henkilökohtaisen avun määräaikaisissa päätöksissä. Lähtökohta laissa palveluiden myöntämiselle on pitkäaikainen vamma tai sairaus. Yksityiskohtaisten perustelujen kirjaukselle: "Toistuvaa uutta päätöksentekoa ja sitä edeltävää asian selvittämistä ei ole tarkoituksen mukaista tehdä tilanteissa, joissa asiakkaan tarpeissa ei tosiasiallisesti ole tapahtunut muutosta." on annettava painoarvoa tämän lain soveltamisessa.

Kun näkövammaisen palvelutarpeessa tai näkövammaisen tarvitsemien vammaispalvelujen järjestämistavan soveltuvuudessa ja tarkoituksenmukaisuudessa näkövammaiselle ei ole tosiasiallisesti tapahtunut muutoksia, ei ole kenenkään kannalta tarkoituksenmukaista selvittää palveluntarvetta ja tehdä päätöksiä toistuvasti uudelleen. Ei myöskään ole tarkoituksenmukaista muuttaa palvelun järjestämistapaa, mikäli käytössä oleva tapa on näkövammaiselle toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan palvelujen laadun keskeisiä määrittäjiä ovat asiakkaan yksilölliset avun ja tuen tarpeet sekä asiakkaan esittämät mielipiteet ja toiveet oman elämänsä suhteen. Palvelun laatua sen suhteen, miten hyvin se toteuttaa edellä mainittuja asiakkaan omia tavoitteita ja näkemyksiä, voidaan arvioida esimerkiksi asiakaspalautteen ja -kyselyjen sekä asiakasraatien perusteella. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että asiakasraatien ja muiden vastaavien roolin on oltava todellinen ja asiakaspalautteeseen on suhtauduttava vakavasti eikä asiakasta väheksyen tai vastaten siten, että vammaispalvelua järjestävän tahon näkemyksen mukaan palvelussa ei ole vikaa, vaan vika on asiakkaassa. Lisäksi näillä on oltava todellista vaikutusta vammaispalvelujen laadun kehittämiseen ja muuhun vammaispalveluihin liittyvään kehittämistyöhön. Nykyisin näyttää monesti siltä, että asiakaspalautte tai asiakasraadit ovat asioita, joita tehdään, koska on pakko, mutta niiden todellinen vaikuttavuus on mitätön.

21. 14. Täydentääkö säännös asianmukaisesti ehdotetussa laissa säädettyjä muita erityispalveluja?

Vastaajien määrä: 1

22. 15. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista valmennusta ja tukea koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) tai muun lain säännöksiä? (Esim. sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta koskevaa säännöstä)?

Vastaajien määrä: 1

23. 16. Muita huomioita 8 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- On välttämätöntä, että valmennukseen ja tukeen on kiistaton oikeus. Valmennuksen ja tuen harkinnanvaraisuus vammaisen henkilön perheelle ja läheisille vaarantaa palvelun saannin niissäkin tilanteissa, joissa se on vammaisen henkilön toiminnan kannalta täysin välttämätöntä. Esimerkkinä on tilanne, jossa sokeutunut henkilö opettelee pistekirjoitusta. Tällöin on tärkeää, että myös perheenjäsenet ja läheiset osaavat lukea ja kirjoittaa pistekirjoitusta. Ellei heillä ole pistekirjoitustaitoa, paperille kirjoittamalla tapahtuva kommunikaatio ei onnistu. Pistekirjoitus on sokealle sama asia kuin näkeväälle kynän ja paperin käyttäminen. Pistekirjoituksen ohjaajana sekä näkövammaiselle että hänen näkeville perheenjäsenilleen tai läheisilleen tulee toimia ammattitaitoinen pistekirjoituksen ohjaaja.

Liikkumistaidolla tarkoitetaan näkövammaisen henkilön taitoa liikkua turvallisesti eri tilanteissa tutuissa sekä vieraammassa ympäristöissä. Se on taitoa käyttää jäljellä olevaa näköä ja kuuloa, tuntoa ja liikeaistia sekä liikkumisen eri apuvälineitä. Lisäksi se on taitoa suunnistautua, joka tarkoittaa kykyä määrittellä oma sijainti ympäristössä.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaiselle liikkumistaidonohjausta voi pätevästi ja turvallisesti antaa vain koulutettu liikkumistaidonohjaaja. Liikkumistaidonohjaus on tavoitteellinen pedagoginen oppimisjakso. Se on aina ammatillista toimintaa, jossa liikkumistaidonohjaaja arvioi näkövammaisen kyvyt ja taidot itsenäiseen ja turvalliseen liikkumiseen. Suomessa liikkumistaidonohjaajakoulutus on ollut ammatillista koulutusta jo noin 40 vuoden ajan.

Näkövammaisen liikkumistaidonohjaus vie paljon aikaa ja tarkoittaa ohjauksellisesti useita kymmeniä tunteja. Kyse on prosessista, sillä näkövammaisen arjen ympäristöjen muuttuessa hän tarvitsee lisää liikkumistaidonohjausta, jotta voi turvallisesti kulkea esimerkiksi uudessa opiskelupaikassa, työpaikassa, harrastusympäristössä tai uuden kodin lähikulmilla. Liikkumistaidonohjaus sisältää liikkumistaidon perusvalmiuksien ohjaamisen sekä reittiopetuksen.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa mainittu vertaisohjaus ei ole näkövammaiselle soveltuvaa. Näkövammaisen liikkumistaidonohjausta ei voi antaa vertaisohjaaja eli toinen näkövammaisen, sillä hän ei pysty varmistamaan liikkumisen turvallisuutta liikenteessä. Myöskään ryhmäohjaus ei pääsääntöisesti sovi näkövammaisten tarvitsemaan liikkumistaidonohjaukseen, sillä jokainen ohjaus on yksilöllinen näkövammaisen oppimisprosessi ja liikkumistaidonohjaajan on voitava varmistaa ohjauksen turvallisuus.

Näkövammaisten liiton mielestä vuosikymmenien aikana kehitetty näkövammaisten liikkumistaidon ohjauksen pedagogiikka ja opetusmenetelmät ovat sovellettavissa muiden vammaisryhmien itsenäisen liikkumisen pedagogiseen ohjaukseen. Tässä soveltamisessa näkövammaisten liikkumistaidonohjaajat ovat mielellään apuna ja tukena.

24. 17. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

25. 18. Huomioita 9 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto edellyttää, että oikeus henkilökohtaiseen apuun yksilöllisen tarpeen mukaan on sekä heillä, jotka tarvitsevat apua runsaasti että heillä, joiden avun tarve on vähäisempää mutta toistuvaa ja säännöllistä.

Yksityiskohtaisten perustelujen virke "Ensisijaisesti oppilaitoksen olisi järjestettävä opiskelussa tarvittava apu, koska oppilaitoksilla on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain perusteella velvollisuus huolehtia opiskelun edellyttämistä avustajapalveluista." on ongelmallinen. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (HE 39/2017) 101 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan avustajapalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin olisi oikeus ainoastaan siinä laajuudessa kuin opiskelijan opiskelu sitä edellyttää. Opiskelun edellyttämällä avustajapalveluilla ja erityisillä apuvälineillä tarkoitetaan 101 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan koulutuksen järjestäjän opiskelijoille yleisesti tarjoamia avustajapalveluita ja apuvälineitä, ei opiskelijan henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettuja avustajapalveluja tai välineitä.

Näkövammaisten liitto vaatii, etteivät ammatillisen koulutuksen lain ja tämän lain säädökset saa aiheuttaa tilannetta, jossa näkövammaisen opiskelija jää ilman tarvitsemiaan avustajapalveluja. Se ei myöskään saa aiheuttaa tilannetta, jossa kaksi eri järjestäjätahoa siirtää järjestämisvastuuta toiselta toiselle, jolloin kukaan ei järjestä näkövammaiselle opiskelijalle hänen tarvitsemaansa avustajapalvelua.

Näkövammaisten liitto esittää, että tätä seikkaa selvennetään perusteluissa ja ongelmaan puututaan. Ellei näin tehdä, nykyinen tilanne jatkuu tai jopa pahenee, koska kukaan ei koe velvollisuudeksi myöntää henkilökohtaista apua ammatilliseen koulutukseen, vaan näkövammaisen opiskelijan avustajatarvetta siirretään taholta toiselle.

Näkövammaisten liitto esittää lisäystä yksityiskohtaisiin perusteluihin kirjattuun tavanomaisten elämäntoimintojen sisältöön. Näkövammaisten kannalta on tärkeää, että tavanomaisiin toimintoihin lisätään lukeminen, kirjoittaminen, tiedonsaanti ja sähköisten palvelujen käyttö, sillä ne ovat tavanomaisia toimintoja ja sellaisia, joissa näkövammaisen tarvitsee näkövammansa vuoksi apua. Erityisen tärkeänä Näkövammaisten liitto pitää saman ikäisiin ja samassa elämäntilanteessa olevien vammattomien henkilöiden toimintoihin vertaamista. Muutettuna yksityiskohtaisten perustelujen kohta on seuraava:

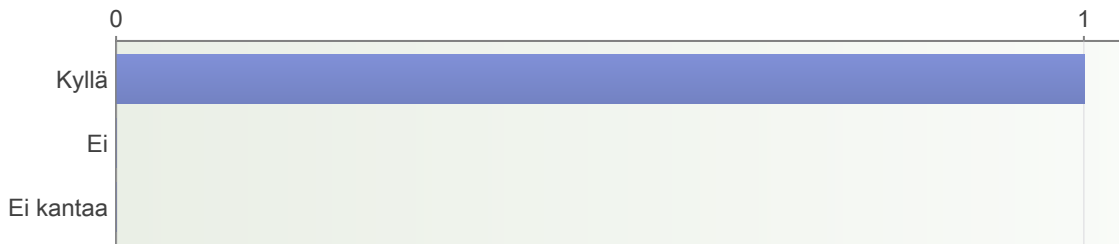
"Päivittäisiä toimia ovat tavanomaisessa elämässä tehtävät henkilökohtaiset toimet, kuten muun muassa pukeutuminen ja henkilökohtaisen hygienian hoito, wc-toiminnoissa avustaminen sekä muut toimet kuten esimerkiksi liikkuminen, vaate- ja ruokahuolto, kotityöt ja kodin huolto- ja ylläpitotyöt, lukeminen, paperityöt, kirjoittaminen, sähköisten palvelujen käyttö ja tiedonhaku sekä asiointi."

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä, että yksityiskohtaisissa perusteluissa on kiinnitetty huomiota siihen, että henkilökohtaisen avun tuntimäärää arvioitaessa vammaisen henkilön vapaa-ajan toimiin tai sosiaaliseen osallistumiseen myönnetty avustajatuntimäärä ei saisi kuluu päivittäisistä toimista suoriutumiseen. Nykyisin kunnat usein mieltävät henkilökohtaisen avun kohdalla, että 30 tuntia on maksimi avun määrä (tämä etenkin silloin kun ei ole opiskeluun tai työhön tarvittavia tunteja). Kunnan mielestä 30 tuntia sisältää usein sekä päivittäiset toiminnot että harrastukset ja yhteiskunnallisen osallistumisen. Tällä tulkinnalla kunnat väheksyvät näkövammaisen henkilökohtaisen avun tarvetta ja päätöksellään estävät näkövammaista tekemästä niitä arjen asioita, joita hän tekisi, mikäli saisi riittävästi henkilökohtaista apua.

Lisäksi Näkövammaisten liitto edellyttää, ettei henkilökohtaisen avun tuntimäärän vähäisyys saa muodostua esteeksi vammaisen henkilön aktiiviselle osallistumiselle häntä itseään ja muita vammaisia henkilöitä koskevaan vaikuttamistyöhön. Erityistä huomiota tulee kiinnittää riittävien avustajatuntien ja liikkumisen tuen järjestämiseen niissä tilanteissa, joissa näkövammaisen osallistuu YK:n vammaissopimuksen mukaiseen vammaisten osallisuutta edistävään vaikuttamistoimintaan. Tällaista toimintaa on esimerkiksi järjestö- ja vammaisneuvostotyö, osallistuminen vammaisten yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistävään kansalaistoimintaan ja osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon.

26. 19. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

27. 20. Huomioita 10 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto korostaa kaikkien kolmen järjestämistavan tärkeyttä. Näkövammaisten kohdalla työnantajamalli on erityisen tärkeä, koska se on käytännössä taannut sen, että henkilökohtainen apu on ollut tosiasiallisesti käytettävissä silloin kuin näkövammaisen sitä välttämättä tarvitsee. Useille näkövammaisille ainoastaan työnantajamalli turvaa henkilökohtaisen avustajan käytön esimerkiksi opiskelussa, työssä ja arjen toimissa.

Näkövammaisten liitto vaatii, että maakunnilla tulee olla käytettävissään kaikki kolme henkilökohtaisen avun järjestämistapaa, jotta voidaan varmistaa valinnanvapaus sekä henkilökohtaisen avun toteuttaminen vammaiselle henkilölle sopivalla tavalla. Kaikkien kolmen järjestämistavan käyttäminen on välttämätöntä, sillä osalle vammaisista henkilöistä työnantajamalli on toimivin ja paras ratkaisu. Osalle taas asiakasseteli tai ostopalvelu ovat toimivia ja tarkoituksenmukaisia järjestämistapoja. Maakunta ei saa rajata mitään kolmesta järjestämistavasta pois, vaan jokainen on oltava käytettävissä.

Näkövammaisten liitto edellyttää, että 10 § muotoillaan seuraavasti:

”Henkilökohtainen apu on toteutettava käyttäen seuraavia toteuttamistapoja:

- 1) työnantajamalli, jossa vammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana;
- 2) asiakassetelimalli, jossa maakunta antaa vammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avun hankkimista varten valinnanvapauslaissa tarkoitetun asiakassetelin; ja
- 3) palvelumalli, jossa maakunta tuottaa henkilökohtaisen avun palvelut itse tai yhteistoiminnassa muiden maakuntien kanssa tai hankkii ne sopimuksiin perustuen muulta palvelun tuottajalta.”

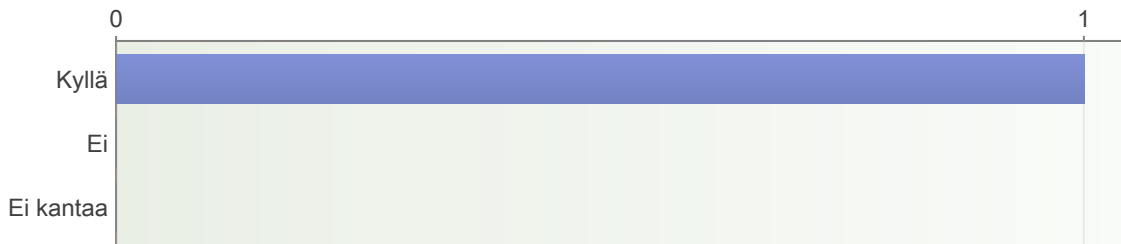
Näkövammaisten liitto edellyttää, että yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 32) oleva kohta ”Maakunnan olisi jo avun toteuttamistapaa harkittaessa otettava huomioon, onko riittäviä työnantajamallin edellyttämiä palveluja saatavilla” muutetaan muotoon ”Maakunnan on varmistettava, että riittäviä työnantajamallin edellyttämiä tuki- ja muita palveluja on saatavilla.”

Lisäksi Näkövammaisten liitto edellyttää, että yksityiskohtaisista perusteluista poistetaan kohta ”Maakunnalla ei kuitenkaan olisi ehdotonta velvoitetta palkkahallinnon tai muiden työnantajavelvoitteiden järjestämiseen” (s. 35). Näkövammaisten liitto vaatii, että perusteluihin kirjataan seuraava: ”Palkkahallinnon ja muut työnantajavelvoitteista aiheutuvat kulut, joita ilman työsuhteeseen ei ole voitu ryhtyä tai sitä ei ole voitu jatkaa,

on korvattava muina välttämättöminä ja kohtuullisina työnantajana toimimisesta aiheutuvina kuluina.”.

28. 21. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

29. 22. Huomioita 11 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto korostaa henkilökohtaisen avun työnantajamallin tärkeyttä järjestämistapana. Aistivamma tuo avustajan työhön erityisen vaatimuksen avustettavan ja avustajan luottamuksesta ja avuntarpeen tuntemisesta.

Näkövammaisten liitto muistuttaa, että avustajasta aiheutuvat muut kulut on korvattava yhdenvertaisesti kaikissa järjestämistavoissa. Kulujen korvaamisen on tosiasiasa koskettava kaikkia kolmea henkilökohtaisen avun järjestämistapaa. Asiakassetelissä setelin arvon on katettava henkilökohtaisesta avustajasta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset ilman, että asiakassetelillä saatavan henkilökohtaisen avun tuntimäärä vähenee.

Lisäksi Näkövammaisten liitto huomauttaa, että maakunnan velvollisuutena on antaa riittävä ja ymmärrettävä sekä saavutettavassa muodossa oleva selvitys työnantajan lakisääteisistä velvollisuuksista ja vastuista työnantajaksi ryhtyvälle henkilölle. Yksityiskohtaisiin perusteluihin on lisättävä sanat saavutettavassa muodossa oleva. Ellei lisäystä tehdä, näkövammaisten tiedonsaanti on uhattuna.

30. 23. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

31. 24. Huomioita 12 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto katsoo, että esitetty asumisen tukea ja palveluita koskeva pykälä on huomattavasti heikompi vammaisten ihmisten kannalta kuin Valas-työryhmän esittämä säännös.

YK:n vammaissopimus edellyttää, että vammaisella henkilöllä on oikeus valita, missä ja kenen kanssa asuu. Tämä oikeus ei ole riittävän vahva esitetystä asumisen pykälässä. Valas-työryhmän esittämä pykälä korosti omaan asuntoon järjestettävien palveluiden ensisijaisuutta. Nyt esitetystä pykälässä tämä todetaan vasta pykälän lopuksi, jolloin se tulkitaan helposti toissijaiseksi.

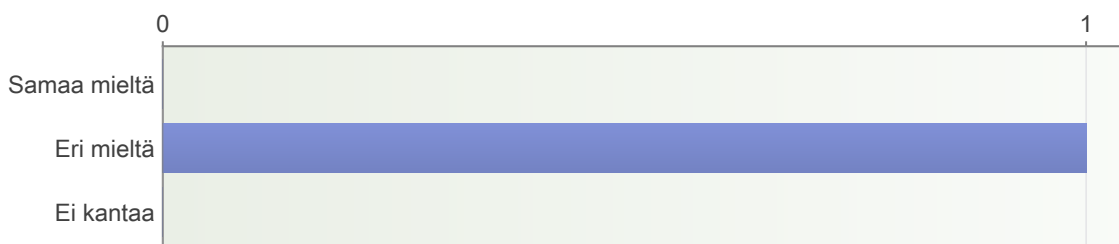
32. Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä ehdotetun lain mukaisena palveluna.

Vastaajien määrä: 1

33. Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä lastensuojelulain mukaisena avohuollon sijoituksena ilman huostaanottoa.

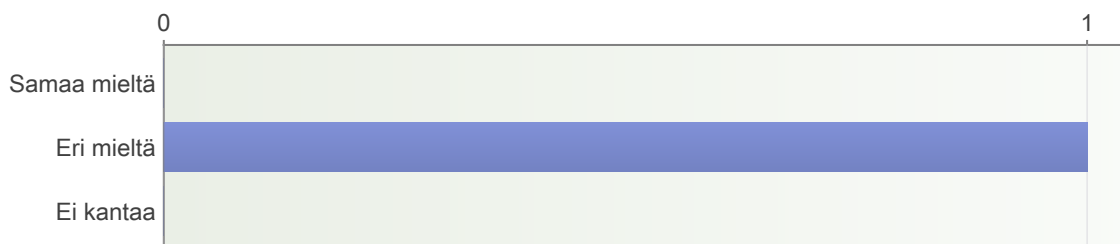
Vastaajien määrä: 1

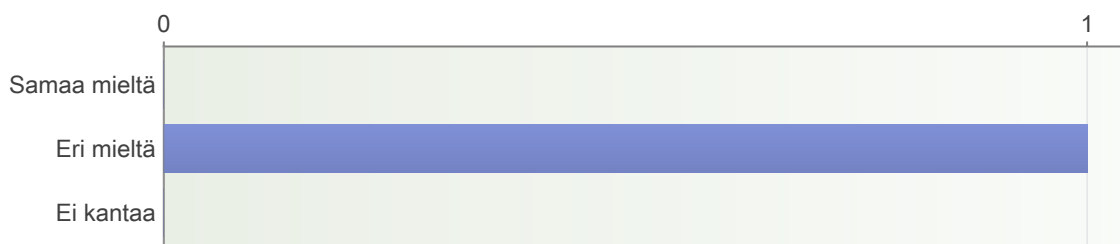
34. Vammaisten lasten asumisesta kodin ulkopuolella olisi säädettävä sekä ehdotetussa laissa että lastensuojelulaissa siten, että ehdotettu laki on ensisijainen.

Vastaajien määrä: 1

35. Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi tehtävä ilman huostaanottoa avohuollon sijoituksena myös pidemmäksi aikaa.

Vastaajien määrä: 1

36. Vammaisten lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle olisi aina tehtävä lastensuojelulain periaatteiden ja säännösten mukaisesti.

Vastaajien määrä: 1

37. 26. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin liittyen tilanteisiin, joissa lapsi asuu erossa vanhemmistaan tai huoltajistaan?

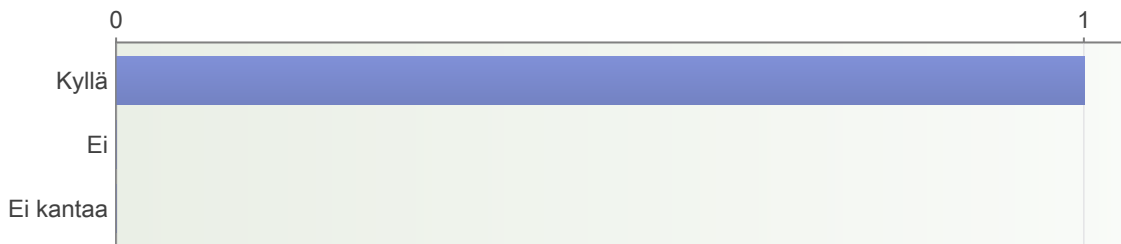
Vastaajien määrä: 1

- Pykälässä esitetyt perusteet lapsen asumiselle muualla kuin oman perheen kanssa eivät ole selkeitä suhteessa lastensuojeluun. Lakia sovellettaessa ei olisi selvää, mitä lakia sovellettaisiin ja miten tämän lain säännökset poikkeavat lastensuojelulaista. Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että lapsen asuminen kodin ulkopuolella ei edellytä huostaanottoa, mikäli palvelutarve aiheutuu nimenomaan vammasta tai sairaudesta (s. 40). Lastensuojelulaissa on erikseen säädetty perusteet, jolloin lastensuojelutoimia järjestetään.

On muistettava, että myös näkövammaisella lapsella on oikeus lastensuojelulain mukaisiin palveluihin ja näkövammaiselle lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimia tai ottaa huostaan lastensuojelulain nojalla. Tätä ei kuitenkaan missään tilanteessa voi eikä tule tehdä lapsen tai vanhemman näkövamma perusteella. Valitettavasti esimerkiksi vanhemman näkövammaa on joissain tilanteissa pidetty perusteena lastensuojelun toimenpiteille. Huostaanoton on aina oltava viimesijainen ratkaisu, jota ennen on käytetty kaikki muut tukitoimet.

38. 27. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

39. 28. Huomioita 14 §:n sisältöön.

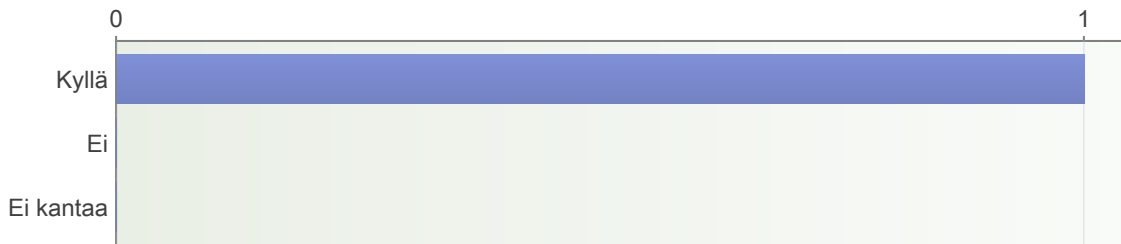
Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto esittää yksityiskohtaisiin perusteluihin lisäystä päivittäisiin toimiin. Näkövammaisten kannalta on tärkeää, että päivittäisillä toimilla tarkoitetaan myös lukemista, kirjoittamista, sähköisten palvelujen käyttöä ja tiedonsaantia. Muutettuna yksityiskohtaisten perustelujen kohta on seuraava:
"Päivittäisillä toimilla tarkoitetaan säännöksessä muiden ehdotetun lain säännösten mukaisesti kaikkia niitä toimia, joita vammaisen henkilö kotonaan tavanomaisen elämänsä yhteydessä tekee. Ne voivat liittyä esimerkiksi ruuanlaittoon, hygienian hoitoon, kodinhoitoon, vammaisen henkilön huollossa olevan lapsen hoitamiseen, pukeutumiseen, lukemiseen ja kirjoittamiseen, sähköisten palvelujen käyttöön, tiedonsaantiin tai muihin tavanomaisen elämän toimintoihin."

Yksilöllisen palvelutarpeen arviointi on keskeisessä roolissa esteettömän asumisen tukea myönnettäessä. Yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan kohtuullisuuden arviointi. On muistettava, että näkövammaisen voi joutua muuttamaan lyhyin väliajoin esimerkiksi vuokrasopimuksen päättymisen, perheenperustamisen, lapsen tai lasten syntymän tai määräaikaisten työsuhteiden vuoksi. Tällöinkin näkövammaisella on oltava oikeus esteettömän asumisen tukeen.

40. 29. Onko lyhytaikainen huolenpito tarpeellinen palvelu?

Vastaajien määrä: 1

41. 30. Onko selvää, milloin sovelletaan ehdotetun lain mukaista lyhytaikaista huolenpitoa koskevaa säännöstä ja milloin sosiaalihuoltolain (1301/2014) säännöksiä (esim. SHL:n 19 §:n mukaista kotipalvelua koskevaa säännöstä) tai omaishoidon tuesta annettua lakia?

Vastaajien määrä: 1

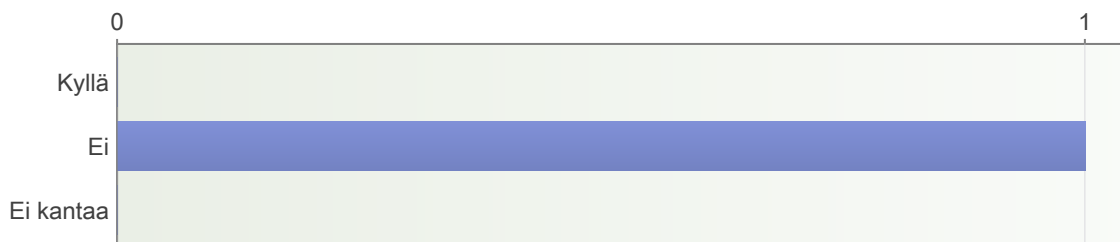
42. 31. Huomioita 15 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Lyhytaikainen huolenpito on tärkeää muun muassa vammaisten lasten ja nuorten ikätasonsa mukaiselle itsenäistymiselle. Lisäksi lyhytaikainen huolenpito turvaa sellaisten läheisten yhdenvertaisen mahdollisuuden käydä töissä ja huolehtia itsestään, jotka hoitavat ja/tai avustavat kotona läheistään. Näkövammaisilla lyhytaikainen huolenpito tulee kyseeseen esimerkiksi silloin, kun henkilöllä on näkövamman lisäksi muita merkittäviä vammoja tai sairauksia. Se voi tulla kyseeseen myös muun muassa pienten sokeiden tai näkövammaisten monivammaisten koululaisten aamuissa ennen koulupäivän alkua tai koulun loma-aikana tarvittavana palveluna. Sokeaa tai näkövammaista monivammaista lasta ei voi jättää yksin samalla tavalla eikä samanikäisenä kuin näkevän lapsen.

43. 32. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

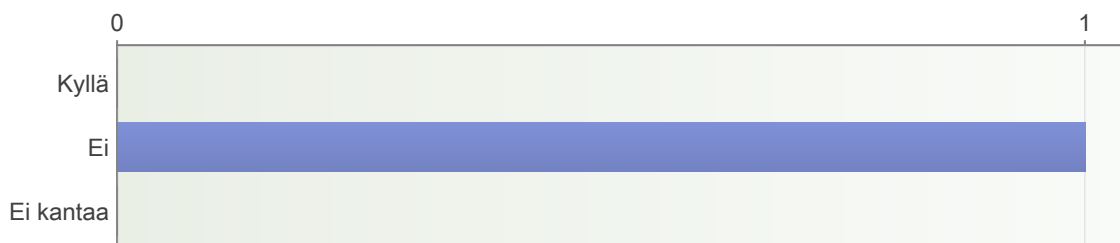
44. 33. Huomioita 16 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto huomauttaa, että päiväaikaisen toiminnan ulkopuolelle jäävien ikääntyneiden vammaisten henkilöiden osallisuus sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen tulee turvata tehostetuin sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain tukitoimin. Palvelutarve on arvioitava sosiaalihuoltolain mukaisen asiakassuunnitelman teon yhteydessä.

45. 34. Turvaako säännös vammaisen henkilön liikkumisen?

Vastaajien määrä: 1

46. 35. Muita huomioita 17 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset liikkumisen tuen toteuttamistavat eivät olisi vammaisen henkilön liikkumisen turvaamiseksi riittäviä ja sopivia, sovellettaisiin tätä lakia. Näkövammaisten liitto vaatii, että tätä lakia sovelletaan aina, kun vammaisen henkilö täyttää tämän lain mukaisen palvelun myöntämisedellytykset. Silloin ei tule lähteä miettimään, kumpaa lakia sovelletaan, vaan palvelut on myönnettävä tämän lain perusteella. On selvää, ettei sosiaalihuoltolaki kykene vastaamaan näkövammaisen henkilön tarvitsemaan liikkumisen tukeen, vaan kyseinen vammaispalvelu on yksiselitteisesti järjestettävä tämän lain perusteella. Lisäksi on varmistettava, että näkövammaisten henkilöiden liikkumisen tarpeet turvataan kokonaisuudessaan, sillä näkövammaiset ovat monessa arjen tilanteessa kuljetuspalvelujen varassa. Näkövammaisten liitto vaatii, että kuljetuspalvelut järjestetään yksilöllisesti näkövammaisen edellyttämän tarpeen sekä näkövammaisen muiden yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen mukaisesti.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että joukkoliikenteen esteettömyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota koko matkustusprosessiin: aikataulujen saavutettavuudesta, pysäkille pääsemiseen, pysäkillä liikkumiseen, maksun suorittamiseen, liikennevälineeseen nousuun ja alastuloon, liikennevälineessä liikkumiseen ja määränpäähen pääsemiseen. Näkövammaisten liitto pitää erittäin hyvänä, että vammaisen toimintakyvyn rajoitteet arvioidaan näin laaja-alaisen esteettömyyden avulla.

Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan käytännössä vammaisen henkilön toimintakyky ja tosiasiallinen mahdollisuus käyttää julkista joukkoliikennettä voidaan arvioida yksilöllisen selvityksen, usein ns. koematkan avulla. On huomattava, että näkövammaisen kohdalla koematka ei välttämättä kerro mitään hänen liikkumisen ongelmistaan vieraissa paikoissa, eri sääolosuhteissa, muuttuvissa ympäristöissä, yllättävissä tilanteissa, työmaa-alueiden ympäristössä eikä monessa muussa arjen tilanteessa.

Näkövammaisten liitto muistuttaa vuodenaikojen ja niihin liittyvien seikkojen kuten hämäryys, lumi- ja jääkelit tai lämpötila, vaikutuksista näkövammaisen liikkumiseen ja liikkumismahdollisuuksiin. Lisäksi se muistuttaa katutöiden, uudis- tai täydennysrakentamisen, erilaisten remonttien, kulkureittien tilapäisjärjestelyjen ja muiden vastaavien vaikutuksesta näkövammaisen liikkumiseen. Esimerkiksi remontin vuoksi käytössä oleva kiertotie on näkövammaiselle saavuttamaton ja turvaton, jos hän ei voi sitä havaita ja saattaa vahingossa ajautua työmaa-alueelle. Nämä on otettava vakavasti näkövammaisen henkilön palvelutarpeen arvioinnissa. Lisäksi on välttämätöntä, että palvelutarpeen arvioinnissa arvioidaan näkövammaisen henkilön erityyppisiä, eri ajankohtiin sijoittuvia, eri kohteisiin tapahtumia sekä tavallisen arjen kaikille tuttuja epäsäännöllisiä ja yllättäviä liikkumistarpeita.

Yksityiskohtaisten perustelujen mukaan liikkumisen tuen ja palvelujen järjestäminen kuljetuspalveluna tulisi kysymykseen esimerkiksi silloin, jos vammaisen henkilö ei toimintarajoitteensa johdosta voi käyttää esteetöntä julkista joukkoliikennettä ilman kohtuuttomia vaikeuksia. Kohtuuttomana vaikeutena vammaiselle henkilölle voi olla esimerkiksi julkisen joukkoliikenteen epätasainen ajotapa sekä liian nopea rytmi kulkuneuvon mentäessä ja siitä poistuttaessa. Nämä voivat aiheuttaa turvattomuutta ja tapaturma-alttiutta, erityisesti, jos vammaisella henkilöllä on vaikeuksia ylläpitää tasapainoa tai hän ei pysty pitämään kiinni.

Näkövammaisten liitto huomauttaa, että näkövammaisella henkilöllä mahdollisuus käyttää esteetöntä joukkoliikennettä on rajallinen, koska joukkoliikenne ei missään tilanteessa ole näkövammaiselle henkilölle täysin esteetöntä. Näkövammaisen henkilön on saatava saavutettavasti tietoa joukkoliikenteestä, osattava kulkea joukkoliikenteen pysäkille, päästävä oikean joukkoliikennevälineen kyytiin, selviydyttävä pois oikealla pysäkillä, selviydyttävä kulkuvälineiden vaihdoista ja löydettävä pysäkiltä määränpäähensä. Myös esimerkiksi joukkoliikennevälineiden pysäkit ja laiturialueet (junat ja metro) ovat näkövammaiselle vaarallisia tai hankalia. Kyse on laajasta kokonaisuudesta, joka ei kokonaisuudessaan ole esteetön ja aiheuttaa siten kohtuuttomia vaikeuksia näkövammaiselle henkilölle.

Näkövammaisten liitto edellyttää, että yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään maininta näkövammaisen henkilön liikkumisen ongelmista yllä kuvatulla tavalla. Tällä hetkellä perusteluissa on esimerkki liikkumisen apuvälineitä käyttävästä henkilöstä ja hänen kohtuuttomista vaikeuksistaan. Jotta näkövammaisten tarve ja tilanne otetaan tosiasiasa huomioon, siitä on oltava esimerkki yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Esityksessä esiin nostettu matkojen yhdistely on joiltain osin kannatettavaa, mutta siinä on runsaasti epäkohtia, jotka tekevät näkövammaisten liikkumisesta vaikeaa tai mahdotonta. Koko 2000-luvun on ollut nähtävissä, että näkövammaisen henkilön yksilölliset liikkumistarpeet, elämäntilanne ja muut yksilölliset tarpeet ovat viimesijaisia, kun suunnitellaan ja toteutetaan matkojen yhdistelyä. Tätä lakia säädettäessä tähän toimintatapaan on saatava muutos.

Näkövammaisten liitto korostaa, ettei liikkumisen tuen ja palvelujen avulla toteutettavista matkoista saa muodostua näkövammaiselle henkilölle niin hankalia ja pelottavia, että hän jää mieluummin kotiinsa kuin käyttää liikkumisen tuen palveluja päästäkseen osallistumaan yhteiskuntaan. Tällä hetkellä kyseistä ilmiötä on havaittavissa etenkin matkojen yhdistelyyn liittyvissä näkövammaisen yksilölliset tarpeet sivuuttavissa tapauksissa.

47. 36. Onko säännös tarkoituksenmukainen?

Vastaajien määrä: 1

48. 37. Huomioita 18 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto pitää hyvänä, että perusteluissa mainitaan yksilöllisten kuljetuspalvelujen arvioinnissa vammaisen henkilön toiminnallisen ympäristön vaikutus; missä hänen käyttämänsä palvelut ovat ja miten muut hänen asiointinsa järjestyvät sekä mahdollisuus käyttää esteetöntä joukkoliikennettä. On muistettava, ettei joukkoliikenne ole näkövammaiselle koskaan täysin esteetöntä. Tätä on avattu tarkemmin yllä pykälän 17 kohdalla.

Nykyinen kuljetuspalveluiden käyttöalue näyttäisi säilyvän entisellään, kun maakunta määrittäisi toiminnallisen alueen, joka muodostuisi vammaisen asuinkunnasta ja lähikunnasta. Näkövammaisten liitto huomauttaa, että lähikunnan sijasta on laissa oltava termi lähikunnissa. Nykyisen vammaispalveluasetuksen (759/1987) 4 §:ssä Todetaan "asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin ulottuvat kuljetukset". Tämän vuoksi pykälän 2 momenttiin on muutettava sana lähikunnassa sanaksi lähikunnissa. Muutettu tekstikohta 2 momentissa on seuraava:

"asuinkunnan tai lähikuntien alueella".

Työssäkäynnin osalta on muistettava, että työ- ja elinkeinoministeriö määrittelee alueen, jolta työtä on otettava vastaan. Opiskelumatkojen kohdalla on muistettava, että oppilaitosverkkoa on karsittu, joten opiskelupaikka voi

olla aiempaa kauempana.

Näkövammaisten liitto pitää hyvänä, että voimaantullessaan valinnanvapauslakiin sisältyvä henkilökohtainen budjetointi antaa mahdollisuuden alueellisesti laajempaankin liikkumiseen kuljetuspalvelulla. Näkövammaisella on tarve kuljetuspalvelujen käyttämiseen ollessaan toisella paikkakunnalla esimerkiksi lomavietossa, kyläilemässä tai muun syyn vuoksi. On myönteistä, että osa kunnista mahdollistaa kuljetuspalvelujen käyttämisen vieraalla paikkakunnalla näkövammaiselle myönnettyjen matkamäärien puitteissa.

Matkojen yhdistelyn salliminen on perusteltua. Yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetty näkemys siitä, että yhdistely koskee vain pitkiä matkoja on kannatettava. Näkövammaisten liitto edellyttää, että tästä tehdään kirjaus myös pykälätasolle. Nyt pykälä jättää asian tulkintakysymykseksi, jota ei voida pitää hyvänä. Muutettuna pykälän 2 momentin matkojen yhdistelyä koskeva kohta on seuraava:

"Kuljetuspalveluun oikeutettujen henkilöiden matkoja on yhdisteltävä toteutettavaksi samalla kulkuneuvolla, ellei matkojen yhdistely aiheuta matkustusajan kohtuutonta pitenemistä tai muuta kohtuutonta haittaa palveluun oikeutetulle. Matkojen yhdistely koskee vain pitkiä matkoja."

Matkojen yhdistely saattaa haitata tai jopa estää yksittäistä näkövammaista käyttämästä myönnettyjä kuljetuspalvelumatkoja. Tämän vuoksi Näkövammaisten liitto edellyttää perusteluihin muutoksia ja tarkennuksia. Näkövammaisten liitto edellyttää, että matkojen yhdistelyyn liittyvän kohtuuttoman haitan arvioinnissa otetaan huomioon näkövammaisen henkilön yksilölliseen toimintakykyyn vaikuttavat seikat, näkövammaisen henkilön elämäntilanne ja yksilöllinen tarve. Huomioon on otettava myös muun muassa näkövammaisen aiheuttama korostunut turvattomuuden tunne, johon on ottanut kantaa myös Etelä-Suomen aluehallintovirasto sille tehdyssä kuljetuspalvelujen järjestämiseen liittyneessä valvontapyyntönsä.

Esimerkiksi työ- ja opiskelumatkojen osalta yhdistely saattaa aiheuttaa säännöksessä tarkoitettua kohtuutonta haittaa, sillä yhdistely saattaa aiheuttaa viivästyksiä tai epävarmuutta kyydin saamisen odotusajan pituudesta sekä matkan kestosta matkareitin ja matka-ajan pidentyessä. Vapaa-ajanmatkojen kohdalla kohtuutonta haittaa voivat aiheuttaa samat edellä mainitut seikat esimerkiksi asioinnissa tai erilaisiin tapahtumiin osallistumisessa, joissa ei ole mahdollista ennakoida kyydin tarpeen ajankohtaa, vaan näkövammaisen henkilö voi tilata kyydin vasta asioinnin tai tapahtuman päätyttyä. Ellei näitä oteta vakavasti, on olemassa huomattava riski, että näkövammaisen henkilö jää kotiin eikä osallistu yhteiskunnan toimintaan.

Näkövammaisten liitto edellyttää, ettei vapaa-ajantoimintaan tai muuhun sosiaaliseen osallistumiseen tarkoitettujen kuljetuspalvelumatkojen lukumäärä saa muodostua esteeksi vammaisen henkilön aktiiviselle osallistumiselle häntä itseään ja muita vammaisia henkilöitä koskevaan vaikuttamistyöhön. Erityistä huomiota tulee kiinnittää riittävän liikkumisen tuen järjestämiseen niissä tilanteissa, joissa näkövammaisen osallistuu YK:n vammaissopimuksen mukaiseen vammaisten osallisuutta edistävään vaikuttamistoimintaan. Tällaista toimintaa on esimerkiksi järjestö- ja vammaisneuvostotyö, osallistuminen vammaisten yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistävään kansalaistoimintaan ja osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon.

Näkövammaisten liitto vaatii esitetyn pykälän 4 momentin poistamista. Ehdotettu säännös vaikuttaa kohtuuttomasti heihin, jotka eivät voi itse ajaa autoa eivätkä siten voi todellisuudessa valita liikkumistapaansa. Oma autoa käyttäessä näkövammaisen ei voi koskaan ajaa autoa itse, vaan hän on aina riippuvainen kuljettajasta. Näkövammaisen ei voi valita, ajaako hän autoa itse vai tarvitseeko kuljettajan apua. Koska henkilökohtaisen avun käyttäminen ei ole kaikissa tilanteissa mahdollista, auto ei ole joka kerran vaihtoehto, vaan näkövammaisen tarvitsee myös kuljetuspalvelut. Näkövammaisten liiton näkemyksen mukaan kuljetuspalvelumatkojen määrää ei tule karsia, ellei vammaisen henkilö pysty tosiasiasa ajamaan autoa itse.

49. 38. Huomioita 19 §:n sisältöön.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto korostaa pykälän tärkeyttä viestintävälineiden hankinnassa. Näkövammaisista henkilöistä erityisesti sokeiden ja vaikeasti heikkonäköisten sekä kuulonäkövammaisten on mahdotonta käyttää matkapuhelinta viestintään ilman puhelimen käyttöä helpottavaa suurennusohjelmaa tai puheohjelmaa. Nämä ohjelmat vaativat toimiakseen tietynlaisen puhelimen. Puhelimessa olevien käyttöapuominaisuuksien ansiosta näkövammaisen voi soittaa, vastata puhelimeen, lukea ja kirjoittaa tekstiviestit ja muistiinpanot sekä käyttää puhelimessa olevia sovelluksia itsenäisesti. Jotta puhelimen käyttö ilman näkevän apua on mahdollista, sokean tai vaikeasti heikkonäköisen on ostettava kalliimpi älypuhelin. Koska kyseinen älypuhelin on ostettava nimenomaan näkövamman vuoksi, sen myöntäminen tämän pykälän nojalla on perusteltua.

50. 39. Huomioita 3 luvun säännöksiin.

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto kannattaa 21 §:n yksityiskohtaisten perustelujen kirjausta, jonka mukaan muutoksenhakuoikeus koskee myös henkilökohtaisen avun, asumista tukevien palvelujen, päiväaikaisen toiminnan sekä liikkumista tukevien palvelujen toteuttamista. Tämä on erittäin perusteltua, sillä toteuttamistavan valinnalla on välitön vaikutus oikeuden toteutumiseen käytännössä ja siten vaikutusta näkövammaisen oikeusturvaan saada näkövamman edellyttämän yksilöllisen tarpeen mukaista palvelua. Vaikka maakunnalla on lähtökohtaisesti oikeus päättää palvelujen toteuttamistavasta, on näkövammaisen keskeisiä perusoikeuksia turvaavien palvelujen kohdalla otettava vakavasti hänen oma käsityksensä parhaasta palvelun toteuttamistavasta. Näkövammaisten liitto pitää välttämättömänä, että kyseiseen kirjaukseen suhtaudutaan vakavasti. Tällä hetkellä tässä on ongelmia, jotka vaarantavat näkövammaisten osallistumisen ja osallisuuden.

Näkövammaisten liitto pitää perusteltuna, että harkinnanvaraisiin palveluihin esitetään 23 §:n 2 momentissa valituslupamenettelyllä muutoksenhakuoikeutta korkeimmasta hallinto-oikeudesta.

51. 40. Huomioita 4 luvun säännöksiin.

Vastaajien määrä: 1

- Pykälässä 24 säädetään palveluista perittävistä maksuista. Näkövammaisten liitto edellyttää, että näkövammaisten arjessa tarvitsemat vammaispalvelut ovat maksuttomia. Kyseisiä palveluja tarvitaan näkövamman vuoksi eli vammaaton henkilö ei näitä palveluja tarvitse. Lisäksi palveluja tarvitaan usein koko elämän ajan tai esimerkiksi näkötilanteen heikentymisen tai näkövammautumisen vuoksi tästä hetkestä eteenpäin lopun elämää.

52. 41. Mitä muuta haluaisitte tuoda esiin lakiesitykseen liittyen?

Vastaajien määrä: 1

- Näkövammaisten liitto huomauttaa, että tästä laista on laadittava ohjeistusta. Lisäksi vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöille on järjestettävä koulutusta ennen lain voimaantuloa.